

Výchova v rodině z pohledu rodičů a dětí

Monika Chromková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mosika CHROMKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchova v rodině z pohledu rodičů a dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek.
Příprava metodiky výzkumné části, výzkum formou rozhovoru.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

DANEK J. *Výchova jako součást života*. Třemev 2007. ISBN 978-80-89220-72-4.

KRAUS B., POLÁČKOVÁ V. *Člověk-prostředí-výchova*. Páidlo, Brno 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MORRISH R., G. *12 klíčů k důsledné výchově*. Portál, s.r.o., Praha 2003, 2009. ISBN 978-80-7367-557-8.

PELIKÁN J. *Výchova pro život*. ISV, Praha 1997. ISBN 80-85866-23-4.

ROGGE Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Portál, Praha 2007. ISBN 978-80-7367-330-7.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce: 7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21. 4. 2010

.....

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním autorových prací.

⁽²⁾ Vynález Bati nevylučuje zveřejňování závěrečné, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně poskytnutí odpovědí a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje Západočeská univerzita v rámci svého právního úkolu.

(3) Dávatelem, dlužníkem, kolektivně a jednotlivě nebo sdružením uchazečem k obhajobě nemá být ani nepůvodní právní pomocník dle předložených údajů zastupující dlužníka veřejně v rámci určitého rozhodnutí předloženými právními jednání nebo není-li tak určeno, v ostatních případech právní jednání, kdy se má konat obhajoba práce. Když se má ze zastupitelů práce jednat se své náležitosti výjimečně, opozice nebo souhlasem.

(4) Předložení zastupitelů práce může souhlasit se zastupitelstvem své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výše uvedené obhajoby.

2) zákon č. 121/2009 Sb. o právu autoritám, o právech autoritativních z právních autoritativních a o změně některých zákonů (autoritativní zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 33 odst. 3.

(3) Do práva autoritativního také nezahrnuje škola nebo škola či vzdělávací zařízení, sdělovací prostředky, sdělovací prostředky, sdělovací prostředky nebo sdělovací prostředky kognitivní nebo obchodní prostředky k výuce nebo k vlastnímu prostředí dle výše uvedených zákonů nebo zákonem na ústřední škole nebo sdělovacích prostředcích vyvíjených z jiné právního místa ke škole nebo škola či vzdělávací zařízení (škola dle).

3) zákon č. 121/2009 Sb. o právu autoritám, o právech autoritativních z právních autoritativních a o změně některých zákonů (autoritativní zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 66 škola dle.

(2) Škola nebo škola či vzdělávací zařízení mají za obhajobu podléhat práva na autoritativní osobní ochranu o ústřední škole (3) 33 odst.

3) Odpověď o autoritativní dle sdělovacích prostředcích bez sdělovacích prostředků, pokud se tyto osoby dostanou na ústřední škole, jako vliv v soudu. Ústavem § 33 odst. 3 ústřední osobou.

(2) Předložení právního jednání může autoritativní dle své dle sdělovacích prostředků, pokud se v soudu s opozicí nebo výjimečně výjimečně nebo škola či vzdělávací zařízení.

(3) Škola nebo škola či vzdělávací zařízení jsou oprávněny poskytovat, aby jim autoritativní dle z výše uvedených zákonů a změn v soudu a sdělovacích prostředcích soudu podle odstavce 3 předloženými právními jednáními sdělovacích prostředků, které se v soudu dle výše uvedených, a to podle odstavce 3 dle jejich sdělovacích prostředků, přitom se předloží k výše uvedeným zákonům nebo škola či vzdělávací zařízení z ústřední školy dle podle odstavce 3.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na výchovu v rodině z pohledu rodičů i samotných dětí. V teoretické části jsem se zabývala pojmy výchova, teorie výchovy, cíle výchovy, rodina, funkce rodiny, typy rodin a jednotlivé aspekty výchovy (společně trávený volný čas, zájmové kroužky dítěte, plnění domácích prací dětmi, odměny a tresty ve výchově dětí, kapesné, sexuální výchova v rodině, učení dětí k jejich samostatnosti).

V praktické části jsem zjišťovala jak vidí samotnou výchovu v rodině rodiče i jejich děti a ve výsledku jsem pak porovnávala jejich názory.

Klíčová slova: výchova, rodina, rodiče, dítě.

ABSTRACT

Bachelor thesis is focused on education in the family from the perspective of parents and children themselves.

In the theoretical part I looked at the terms training, education theory, education goals, family, family functions, types of families and individual aspects of education (leisure time spent together, the child's school activities, performance of domestic work by children, rewards and punishments in education of children, pocket money, sex education in the family, teaching children to their independence).

In the practical part I examined how they see the actual education in the family parents and their children and as a result I then compared their views.

Keyword: education, family, parents, child.

Ráda bych poděkovala Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D za pomoc a cenné rady týkající se mé bakalářské práce. Poděkování také patří všem respondentům, kteří byli ochotni se podílet na realizovaném výzkumu.

Touto cestou bych chtěla poděkovat i mé rodině, která mě během vypracování bakalářské práce podporovala.

Zároveň prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ POJMU VÝCHOVA	12
1.1 CÍL VÝCHOVY	15
1.2 TEORIE VÝCHOVY	16
1.3 TYPY VÝCHOVY	17
2 VYMEZENÍ POJMU RODINA.....	19
2.1 DEFINICE POJMŮ RODIČE A DĚTI.....	21
2.2 JEDNOTLIVÉ FUNKCE RODINY	23
2.3 TYPY RODIN	24
3 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	25
3.1 VYTVÁŘENÍ VRSTEVNICKÝCH SKUPIN	26
3.2 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI – KROUŽKY U DĚTÍ	27
3.3 SPOLEČNÉ DOMÁCÍ PRÁCE	28
4 ZÁKAZY, PŘÍKAZY, ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ.....	29
5 KAPESNÉ A HOSPODAŘENÍ S PENĚZI	33
6 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ.....	35
7 VÝCHOVA DÍTĚTE K JEHO SAMOSTATNOSTI	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
8 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	39
8.1 PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
8.2 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	42
8.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	43
8.4 VALIDITA TRIANGULACE A ZPRACOVÁNÍ KVALITATIVNÍCH DAT	44
8.5 ZPRACOVÁNÍ DAT	45
8.5.1 Vytvořené kategorie a porovnávání odpovědí všech respondentů	53
8.6 VÝSLEDNÉ POROVNÁNÍ, ZÁVĚR VÝZKUMNÉ ČÁSTI	58
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	63
SEZNAM TABULEK.....	64

ÚVOD

Lidská osobnost se začíná formovat v rodinném prostředí. Rodina je primární skupina, ve které se člověk učí poznávat mravní hodnoty, normy chování, začleňuje se do společnosti.

V rodině dítě přebírá vzory chování od svých rodičů a získává tím první sociální zkušenosti.

Uvádí se, že rodina ovlivňuje všechny její příslušníky a je jedním z nejvýznamnějších činitelů determinujících rozvoj osobnosti jedince.

Rodina je měnící se faktor, který je důležitý poznat a neustále rozvíjet. K takovým faktorům se může řadit i percepce a hodnocení rodinných příslušníků navzájem.

Rodina je v podstatě nejdůležitější instituce, ve které její členové hledají oporu, kam se nejčastěji, zejména tedy děti, obracejí, kde jsou silné citové vazby a vedení společné domácnosti.

V běžném povědomí dnešního člověka vystupuje rodina jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky.

Rodiče jsou nejdůležitějšími vychovateli, všichni ostatní výchovu mohou jen doplňovat. Právě rodiče jsou odpovědní za plno hodnotnou výchovu svého dítěte.

Nejdůležitějším předpokladem úspěšné výchovy je dobrý společný životní způsob rodičů a dětí, neboli vhodné rodinné klima – zázemí.

Samotná výchova neustále mění své podoby a obnovují se i výchovné metody rodičů, proto bych se chtěla v mé bakalářské práci zabývat výchovou v rodině, zejména v dnešní moderní době.

Myslím si, že je aktuální jak se v dnešní době vyvíjejí vztahy mezi rodiči a jejich dětmi, zda rodina plní takové funkce, jaké by měla, zda se rodiče dostatečně věnují svým dětem nebo je „jen tak nechávají během dne bez dozoru“, jaké výchovné metody používají a podobné specifika dnešní doby.

Moderní výchova v podstatě už nestojí na příkazech a zákazech, ale na partnerském přístupu. Velkou roli také hrají empatie a slušnost od obou stran, jak ze strany rodičů, tak ze strany jejich dětí. Partnerský přístup znamená chovat se k dětem jako k dospělým. Také je důležitou složkou ve výchově samotná komunikace mezi rodiči a dětmi.

Hlavním důvodem pro zvolení mého tématu byla zejména praxe v druhém ročníku v mateřské škole ve Zlíně – v Malenovicích.

Často jsem se tam setkávala s dětmi i jejich staršími sourozenci a získávala tím zkušenosti a informace o jejich soužití s rodiči, o jejich výchově, a proto jsem se rozhodla, že to využiji jako podklad pro mou bakalářskou práci.

Celá práce se skládá ze dvou částí. Z části teoretické a části praktické.

V teoretické části jsem se zaměřila na vysvětlení pojmů z dostupné literatury - výchova, teorie výchovy, cíle výchovy, rodina, rodiče, dítě, funkce rodiny, typy rodin a jednotlivé aspekty výchovy jako jsou společně trávený volný čas, zájmové kroužky dítěte, plnění domácích prací dětmi, odměny a tresty ve výchově, kapesné, hospodaření s penězi, sexuální výchova v rodině a učení dětí k jejich samostatnosti.

Výzkum, který tvoří praktickou část je zaměřen na výchovu v rodině, tedy jaký mají na ni náhled rodiče a jaký děti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU VÝCHOVA

Výchova podle sociální pedagogiky je regulované, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému – kde se řadí složky hodnotově normativní (sociální hodnoty a normy), složky osobnostní (individuální subjekty tohoto systému), složky rezultativní (materiální, duchovní, organizační produkty) a mezilidský vztah (sociální interakce).

Všechny tyto oblasti musí výchovný proces akceptovat (Kraus, Poláčková, 2001).

Jak uvádí Pelikán (In Danek, 2007), výchova je cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek, které umožňují optimální rozvoj každého jednotlivce v souladu s individuálními dispozicemi a stimulace jeho vlastní snahy stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.

Výchovu také chápeme jako záměrné ovlivňování socializačních procesů v souladu se společensky přijatými normami a hodnotami a učení se společenským rolím a vzdělávání jako vštěpování znalostí a dovedností nezbytných pro „hraní“ profesních, rodinných a občanských rolí (Havlík, Kořa, 2002).

Jak uvádí Průcha, Walterová, Mareš (In Danek, 2007), výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivní změny v jeho osobnostním vývoji.

„Výchova je záměrné působení podněty z prostředí tak, aby bylo dosaženo určitých, poměrně trvalých, žádoucích změn v chování člověka“ (Matějček, 1994, s. 14).

Charakteristickým znakem výchovy je „zaměření“, které je určováno představou vychovatele, k jakým změnám v chování dítěte by mělo dojít a v jakých formách by se toto chování mělo ustálit. „Podněty z prostředí, které jsou k takovému cíli záměrně uváděny v činnost, jsou výchovné prostředky“ (Matějček, 1994, s. 14).

Výchova není žádný umělý proces v ohraničeném prostoru, ale proces živý, dynamický a měnící se podle reality prostředí, orientace člověka a společnosti (Danek, 2007).

Je potřebné, aby výchova vedla každého jednotlivce nejen k poznání, ale i k sebepoznání a pomohla mu vyrovnat se s světem a životem vůbec (Danek, 2007).

Jak uvádí Beňo (In Danek, 2007), výchovu celkovo chápeme ako proces prispôsobovanie sa dospievajúci generácií spoločenským podmienkam. To by však znamenalo výraznú stagnáciu spoločnosti, pretože výchova má predovšetkým viesť mládež k tomu, ako spoločnosť nielen spoznávať a prisposobovať sa jej, ale aj hľadať cesty, ako ju zmeniť.

„Výchova není jen zasahování a náprava, když se dítě nechová správně. Jejím základem je vytváření podnětů pro zdravý tělesný i psychický vývoj, péče o dobré vztahy, záměrné a systematické učení dovednostem a vytváření návyků, stanovování hranic“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 213).

Ve výchovném procesu se často utvářejí názory, stanoviska i postoje prostřednictvím kterých je utváření vztahu vychovávaného k světu i životu a zároveň i k lidem (Danek, 2007).

Ve výchovném procesu je potřebné také uplatňovat značné množství pravdy, objektivnosti, lásky a úcty vůči dospívajícímu i přiměřené lidské tolerance. V podstatě vést děti k objektivnímu pohledu na realitu je jeden z nejlepších způsobů výchovy (Danek, 2007).

„V záujme realizácie kvalitného a dynamického výchovného procesu je potrebné aj sledovať hodnotovú orientáciu mládeže a potom uvedenými hodnotami pracovať“ (Danek, 2007, s. 50).

U mládeže se jako významné hodnoty často uvádějí zdraví, mír, láska, životní partner, životní prostředí, přátelství, rodina, svoboda, pravda, demokracie, plat, rozvoj osobnosti, úspěšnost v zaměstnání, vzdělání, uspokojování zájmů, majetek, společenská prestiž, soukromé podnikání... (Danek, 2007).

„V procese výchovy je každý jedinec osobností se specifickými projevy možností, schopností, reakcí, ale je spolupráce s vychovatelem v pozici učitele, rodiče. Tyto prvky vycházejí z celkové psychické podstaty člověka, jeho dědičných vlastností a schopností, nadání, zdravotních předpokladů a typu osobnosti v kvalitách cholera, sangvinika, flegmatika, melancholika“ (Danek, 2007, s. 58).

Obtíže s výchovou dětí nemusí být vždy způsobeny jen tím, že rodiče jsou nezkušení nebo – jak si často myslí – dělají něco zásadně špatně, ale také tím, že každé dítě se rodí s jinými předpoklady a dispozicemi. Mnohdy jde jen o to, aby se výchova „doladila“ podle temperamentu dítěte a aby došlo k pochopení jeho zvláštností a potřeb.

„Za stavební kameny výchovy jsou považovány – výchova k poslušnosti (naučit se respektovat autoritu, podrobovat se pravidlům), výuka dovedností (učení se dovednostem) a rozhodování (rozvoj nezávislosti)“ (Morrish, 2009, s. 23).

Také se v otázkách výchovy objevují názory, zda by měly být mladším generacím „vnucovány“ hodnoty předešlých generací. Proto je velice účinným prostředkem komunikace, umožňující výměnu názorů a zkušeností a získání nového pohledu na danou problematiku (Danek, 2007).

V procesu současné výchovy bychom se měli orientovat na potřebu spolupráce a rovnosti mezi lidmi, na vzájemný respekt, vytváření podmínek pro vzdělání všech lidí, uplatňování kultury a kulturnosti v životě lidí a další možné způsoby (Danek, 2007).

Je také důležité brát a zohledňovat všechny možné vlivy na výchovu, a to vliv ze strany rodiny, školy, mimoškolních a zájmových institucí, náboženských nebo i kulturních zařízení, ale také i samotné společnosti, jejich norem a hodnot.

„Ve spojitosti s výchovou je třeba se zmínit o závažné úloze rodiny. Právě způsob, jakým žije rodina, klade základy celé osobnosti dítěte, včetně zásad a vzorů, podle nichž si bude vytvářet svůj životní styl v budoucnosti“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 156).

Jak uvádí Mohapl (In Kraus, Poláčková, 2001), životní styl je soubor názorů, postojů, temperamentních vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické - vystihují osobitost chování.

Životní styl také souvisí s hodnotami a ideály, které by člověk rád v životě uskutečňoval. Způsob využití volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu.

Časté téma je vzájemná souhra školy a rodiny. Ukazuje se, že je to velmi důležitá skutečnost, vzhledem na celkový životní styl lidí, dále potřeba zvyšovat autoritu školy, také spolupráce školy a rodiny při řešení různých problémů týkajících se dítěte.

Skutečností je také to, že pokud „jde“ všechno dobře, na výchovu se moc nemyslí. Když se ale výchova nechce dařit a všechno dopadá jinak, začnou se najednou objevovat myšlenky nad správným výchovným postupem, hledají se příčiny neúspěchů a experimentuje se s novými výchovnými metodami (Matějček, 1994). Rodiče se dnes mohou inspirovat mnoha moderními poznatky. Stále oblíbenější je například terapie pevným objetím.

Porozumět výchově v podstatě znamená porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Výchovný vztah je vždy oboustranný a vzájemný proces.

1.1 CÍL VÝCHOVY

Jak uvádí Průcha, Walterová, Mareš (In Danek, 2007), cílem výchovy je představa žádoucích vlastností člověka, které je možné získat výchovou. Cíl je jeden z mnoha prvků výchovného systému, který vytyčuje směr výchovného působení.

V podstatě cílem je výchova samostatného, zodpovědného, „slušného“ jedince. Dále výchova dítěte k toleranci a úctě nejen k sobě, ale i k druhým lidem. Výchova se nedá naučit, ale musí se emocionálně prožít.

Být ukázněný, slušný je velice namáhavé a vyžaduje to spoustu energie. Slušné vystupování, kázeň, mravnost předpokládá určité sebeovládání a sebekontrolu. Být neslušný, vulgární, neukázněný zkrátka nedá dítěti tolik práce.

„Cílem výchovy je – naučit děti plnit nejrůznější úkoly každodenního života, pomáhat jim vytvářet žádoucí dovednosti a návyky, které budou používat na základě vnitřní motivace i tehdy, když budou samy. Dále podporovat rozvoj jejich osobnosti (budování sebeúcty, rozvoj schopností, emocionální, sociální a morální vývoj), dále umožnit jim prožívat vztahy založené na důvěře, bezpečí, respektu a pomáhat jim, aby se naučily takové vztahy samy navazovat“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 101).

1.2 TEORIE VÝCHOVY

„Teóriu výchovy charakterizujeme ako pedagogickú disciplínu, ktorá je zameraná na stanovenie, rozpracovávanie a konkretizovanie úloh výchovy ako aktuálneho spoločenského javu. Predmetom teórie výchovy je výchova vo všetkých súvislostiach, úlohách, realizácii aj perspektíve“ (Danek, 2007, s. 22).

„Teória výchovy môže byť chápaná aj ako vedná disciplína pedagogiky, ktorá rieši vzťah človeka k životu, k ľuďom, sebe samému, disciplíne, spoločenskému poriadku i charakteru“ (Danek, 2007, s. 23).

Výraznou potrebou teorie výchovy je hodnocení a postavení cílů výchovy a stanovování postupů při formování osobnosti člověka, začínající rodinou a pokračující školou včetně školskými i mimoškolskými aktivitami, mimoškolskými institucemi až po zařazení se do společenského života (Danek, 2007).

„Teória výchovy si musia klásť neustálu otázku - čo je cieľom výchovy, je to formovanie osobnosti s vysokou úrovňou vzdelania alebo osobnosť s výrazne sformovaným charakterom“ (Danek, 2007, s. 25).

„Vážnou úlohou teórie výchovy je aj hľadanie a riešenie otázok úcty a porozumenia medzi ľuďmi“ (Danek, 2007, s. 29).

1.3 TYPY VÝCHOVY

Autoritatívny model – spíše než o pravidla jde zde o velké množství příkazů a zákazů, určují je ti, kteří mají moc.

Podstata autoritatívny výchovy není jen v trestání a neustálé kontrole. Základem je nerovnost, vztah mezi nadřazeností a podřazeností.

Anarchie (volná výchova) – nejasná pravidla a normy, není zřejmé, kdo je určuje a nejsou závazná.

Demokratický model – normy a pravidla odrážející potřeby společenství, a zároveň respektující základní lidské potřeby (jsou společné všem lidským bytostem bez rozdílu pohlaví, rasy, věku..., jejich uspokojení vede k pocitu naplnění a pohody), na vytváření se podílejí všichni členové daného společenství (Kopřiva, et al., 2005).

Děti často napodobují své vlastní rodiče, a to, co je u nich nejvíce kritizováno, je právě chování rodičů, které se v nich zrcadlí. Když v rodině panuje pohoda a klid, není potřeba děti „zvlášť“ vychovávat. Rodiče by měli dávat příklady vzájemné úcty, porozumění, tolerance, pak se děti budou chovat stejně. Výsledkem je, že rodiče nebudou řešit, zda je výchova demokratická nebo autoritatívny, děti se prostě budou chovat jako dospělí lidé – jako jejich rodiče.

„Rozdíl mezi demokratickou a autoritatívny výchovou není v tom, že by v té první bylo vše dovoleno a v té druhé vládla především omezení, ale v tom, jakými způsoby se stanovují pravidla a hranice chování“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 13).

Tím, že se chováme k dětem respektujícím způsobem, plníme dva nesmírně důležité výchovné úkoly – přispíváme k rozvíjení a uspokojování jejich potřeby sebeúcty a ukazujeme jim zároveň, jak vlastně má vypadat správné - vhodné chování (Kopřiva, et al., 2005).

Nevhodné chování – pokud přetrvává u dětí chování takové, které překračuje určité meze a rodiče se budou stále tvářit klidně a trpělivě, může dojít k vzájemnému nedorozumění. Děti to totiž mohou vnímat jako nezájem, nebo že rodiče chtějí působit, jak jsou „dokonalí“. To má pak za následek, že budou děti pokračovat ve svém chování nebo ještě „přitvrdí“, aby si rodiče otestovaly, co všechno vydrží (Kopřiva, et al., 2005).

„Velká část nevhodného chování dětí a dospívajících v rodině, ve škole, na veřejnosti je důsledkem uplatňování mocenského modelu výchovy ze strany dospělých a pokusem dětí zvrátit aspoň na chvíli situaci ve svůj vlastní prospěch“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 125).

Většina rodičů reaguje na nesprávné chování svých dětí v duchu tohoto zaběhnutého myšlenkového vzorce = **přestupek – domluva – trest**.

Problém je ale v tom, že se nemluví s dítětem, nýbrž na dítě. Účinnější je pak postup = **přestupek – spoluúčast – náprava** (Kopřiva, et al., 2005).

Děti, které trpí nedostatkem zájmu a lásky mohou prožívat nepříjemné pocity jako jsou smutek, lítost, stesk, pocit osamělosti, hněv a chuť získat pozornost za každou cenu. Každé dítě chce v první řadě získat zájem dospělých, a to pozitivním způsobem. Pokud se mu to nedaří, celkem brzy zjistí, že toho lze dosáhnout i jinak – vykřikováním, vyrušováním, skákáním do řeči, žalováním, vymyšlenými historkami, obtěžováním, podlézáním... (Kopřiva, et al., 2005).

Když dítě zlobí, většina matek to řeší „jednou na zadek“. Nebo se rozhodnout nekomunikovat s potomkem. Dobrá výchova však vyžaduje obrovské nasazení, energii, čas a také chuť. Je přece mnohem jednodušší něco striktně zakázat než zdlouhavě probírat a vysvětlovat, proč něco dítě musí nebo nesmí dělat.

2 VYMEZENÍ POJMU RODINA

Rodina je primární skupina, v níž se nejen od narození formuje osobnost dítěte, ale v níž postupně prožíváme všechny fáze svého života. Rodina není jen skupinou, ale je i institucí zároveň (Havlík, Kořa, 2002).

„Rodinu možno chápať ako celoživotnú sprievodkyňu životom, v ktorom má človek v jednotlivých vekových obdobiach rôzne úlohy v zmysle ktorých sa menia postupy, aktivity i celkové chápanie života a poslanie jednotlivca v ňom. Preto ju charakterizujeme ako skupinu dvoch a viac ľudí, ktoré sú spojené manželstvom. Tvorí ju rodičia, deti a niekedy aj staré rodičia“ (Danek, 2007, s. 73).

„Sociologie preferuje rodinu jako pojem sociální instituce nebo malá sociální skupina; sociální psychologové dávají zase přednost pojmu primární skupina před institucí a pedagogové zdůrazňují výchovně – socializační funkci rodiny“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78).

V běžném podvědomí dnešního člověka vystupuje rodina jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Rodina je také často považována za „opěrný bod“, kam se členové, zejména tedy děti, mohou obracet. Hledají pocit bezpečí a vzájemného porozumění. Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenecké nebo manželské vazby (Kraus, Poláčková, 2001).

„Pro jedince by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace podnětů a uznání, místem zkušeností a základnou pro vstup do společnosti“ (Havlík, Kořa, 2002, s. 68).

Rodina, pro kterou jsou hodnoty – moc, sláva, peníze, společenské postavení nejdůležitější, není zároveň vhodným klimatem pro dítě a jeho rozvoj (Pelikán, 1997).

Z hlediska výchovy dítěte je také důležité zdůrazňovat, jaké jsou právě v naší rodině zvyky, normy, hodnoty, tradice, dále vytváření pozitivní spolupatříčnosti a identity samotné rodiny (Škoviera, 2005).

Pod vlivem rodiny se i utváří vztah k pracovní činnosti, vzdělávání, dále se formuje zodpovědnost, tolerance, životní styl a celková životní orientace jedince (Danek, 2007).

Rodina má také často vliv svojí aktivitou na fyzickou, mentální a duševní stránku dítěte. Právě v rodině se má dítě naučit poznávat svoji identitu, své umístění ve společnosti, v rodině apod. (Danek, 2007).

Neexistuje rodina, ve které by nebyly „bouřky“. Dobrá rodina ví, jak občasné konflikty absorbovat, neboli vstřebávat, a že není na místě přehnaná úzkost. V dobře fungující rodině je to jako s počasím. Ze sopky se nevylije láva, nezuří hurikán, nebývají zemětřesení ani záplavy. Zamračí se, často i poprší. Ale potom se zase vyjasní (Škoviera, 2005).

„Rodina jako celostní systém je tvořena subsystemy, menšími jednotkami spojenými generační příslušností, pohlavím či zájmy. V rámci struktury rodiny se utvářejí koalice a aliance, z nichž je pro fungování rodiny nejdůležitější aliance rodičovská – tedy manželská dyáda. V případě konfliktního vztahu manželská dvojice může dojít k triangulaci – to znamená k vytváření rigidních triád: jeden z rodičů neúměrně posiluje svůj vztah, své spojení s dítětem, většinou opačného pohlaví a činí tak v rámci boje s manželským partnerem. Funkční aliance mezi rodiči je oslabena, což je známkou dysfunkčnosti soužití“ (Plaňava, 2000, s. 43).

Také „existuje osem etáp vývoja rodiny a to: predmanželská diáda, manželská diáda, manželská triáda, manželia s deťmi predškolského veku, manželia so školopovinným deťmi, manželia s dospievajúcimi deťmi, manželia s odchádzajúcimi deťmi a opat' vytvorenie povodnej manželskej diády, s časovým posunom, v ktorej žijú manželia samostatne alebo spoločne so svojimi deťmi a vnuk“ (Danek, 2007, s. 73).

Co se týká životního cyklu rodiny, ten je členěn do pěti etap a to: od svatby po narození prvního dítěte, pak je to rodina s malými dětmi, rodina se školáky, fáze dětí vylétávajících z hnízda a poslední etapa nazvaná „znovu sami dva“ (Plaňava, 2000).

2.1 DEFINICE POJMŮ RODIČE A DĚTI

„**Rodiče** jsou osoby, jejichž péče je soubor všech činností nutných k tomu, aby byl z dítěte vychován odpovědný a zralý dospělý člověk. Za základní atributy u rodičů je považován kvalitní láskyplný vztah k dítěti, schopnost stanovovat dítěti meze bez použití fyzických trestů a dobrá vědomost o všem, co dítě podniká, i když není v kontaktu s rodičem. Dále zajištění fyziologických potřeb dítěte a vytvoření stabilního, stimulačního prostředí“ (Matoušek, 2003, s. 186).

Rodiče – otec a matka dítěte, přičemž biologické rodičovství se určuje snadněji než psychologické. Dosavadní znalosti mluví proti „hlasu krve“ přitahujícím dítě k jeho přirozeným rodičům. Psychologické rodičovství je vazba, která vzniká trvalým kontaktem se vztažnou osobou v raném dětství. Za vztažné osoby se považují ti dospělí, kteří přejímají odpovědnost za tělesné a duševní blaho dítěte. Podstatná je přitom stálost alespoň jednoho z těchto vztažných osob. Ve většině rodin jsou těmito vztažnými osobami tělesní rodiče (Schmidbauer, 1994).

Mnozí rodiče se domnívají, že když mají své děti rádi, že to „bohatě“ stačí, ale nezbytnou podmínkou úspěšné výchovy je vedle lásky také respekt k dětem. Respektovat v podstatě znamená upustit od mocenského, manipulativního přístupu ve výchově a vzdělávání. To ale neznamená, že si budou děti dělat co se jim zachce. Existují různé způsoby, jak zprostředkovat dětem hranice chování (Kopřiva, et al., 2005).

„Čekat, až nás začnou respektovat druzí, zvláště když my sami jim moc respektu nenabízíme, může trvat dlouho. Naopak, budeme-li se chovat k druhým s respektem a od nich respekt očekávat, to znamená šetřit jejich i svou důstojnost, budeme si víc vážit sebe samých a nebudeme tak závislí na mínění druhých“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 8).

„Dítě je lidský jedinec v životní fázi od narození do období adolescence. Podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením, v prenatálním období vývoje člověka. Dítě, dětství je popisováno a zkoumáno v řadě věd (psychologie, psychiatrie, sociologie, lékařské vědy atd.). Pedagogika se dítětem zabývá jako subjektem edukace“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 53).

Již Komenský cenil dítě jako „klenot dražší nad zlato, stříbro a drahé kamení“. Rodiče se snaží dávat svému dítěti to nejlepší, vychovávat je jak nejlépe dokáží. Dítě je často pro ně to nejcennější co mají. A tady se právě výchova v jednotlivých rodinách liší, liší se v přístupech k výchově svého dítěte (Prekopová, 2007).

Stále častější jsou případy, kdy se rodiče cítí naprosto psychicky vyčerpaní výchovou svých ratolestí. Tito rodiče jsou svým potomkem zotročení, ačkoliv mu chtěli dát na samém začátku „svobodu“. V podstatě nevědí jak dál ve výchově, protože k nitru svého dítěte se nedostanou ani laskavým chováním, ani pochvalou, ani pokáráním a tak pomalu ztrácejí naději na zlepšení jejich společné výchovy. Rodiče pak v samém zoufalství hledají možné způsoby, jak vše napravit (Prekopová, 2007).

„Jamie Raser v knize „Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít“ hovoří o tom, že vztah mezi rodiči a dětmi má dvě složky. Hovoří o vztahu funkčním a osobním. Do funkčního vztahu řadí úkoly, které vyplývají ze zodpovědnosti dospělého vůči dítěti. Osobní vztah je naplněn projevy péče, lásky, úcty a přátelství“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 213).

2.2 JEDNOTLIVÉ FUNKCE RODINY

Biologicko – reprodukční funkce – tato funkce má význam jak pro společnost, tak také pro jedince. Pro společnost je důležité, aby byla rodina stabilní reprodukční základnou. Proto je také v zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní.

Význam funkce rodiny pro samotného jedince je pak v uspokojování potřeb biologických a sexuálních.

Sociálně – ekonomická funkce – zde je rodina chápána jako významný prvek v ekonomickém rozvoji společnosti. Rodina se jako celek stává významným spotřebitelem, na němž je současný trh závislý.

Socializačně – výchovná funkce - rozumíme tím především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných.

Sociálně – psychologická podpora – v procesu rodinného styku se v rodině vytváří hodnotová a psychická atmosféra, která určitým způsobem ovlivňuje všechny účastníky. Vytváří se zde sociální klima, v němž má významnou úlohu citová složka, vědomí, že jsem hodnocen a uznáván. Tato funkce však může být narušována různými konfliktními situacemi jako jsou rozvodovost, závislosti na alkoholu nebo drogách, nevyzrálость obou rodičů, citový chlad od otce nebo matky, ekonomické problémy a další (Kraus, Poláčková, 2001).

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79).

2.3 TYPY RODIN

Moderní rodina, tvořená párem rodičů a dětmi, bývá sociology nazývána rodinou nukleární. Rozšíření konceptu rodiny o blízké příbuzné, prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné umožňuje pojem rodina rozšířená. Dále prostor pro odlišení typu rodiny, v níž jedinec vyrůstá jako dítě a kterou sám později zakládá, nabízejí pojmy rodina orientační a prokreační. Potom lze hovořit o rodině úplné a neúplné. Úplnou rodinu tvoří otec, matka a dítě. V neúplné rodině chybí jeden z členů. Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat s funkcemi, které má za úkol plnit. Hovoříme proto o rodině funkční, poté afunkční, ve které občas dochází k poruchám v plnění určitých funkcí, dalším typem je rodina dysfunkční, kde už dochází k vážným poruchám jako je vnitřní rozklad rodiny (Kraus, Poláčková, 2001).

„Základní přístup k problematice fungující – nefungující rodina lze u autorů vycházejících z psychoanalýzy lineárně vyjádřit takto: **zdravý, fungující jedinec** (případně **zdraví, fungující jedinci**) ⇒ **fungující, vydařené manželství i rodina**.

Ještě obecněji řečeno: **zdravý, zralý člověk** ⇒ **zdraví, zralé mezilidské vztahy**“ (Plaňava, 2000, s. 28).

3 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

„Pod pojmom výchova vo voľnom čase chápeme v širšom zmysle rozširovanie vedomostí, zručností, uspokojovanie záujmov, hodnotné a zmysluplné využívanie voľného času v nadväznosti na výchovné a vzdelávacie aktivity a výsledky školy“ (Danek, 2007, s. 84).

Jak uvádí Kratochvílová (In Danek, 2007), základom výchovy vo voľnom čase je konanie, aktívna účasť, konkrétna praktická činnosť a vo výchove vo voľnom čase sa obsah premieňa a realizuje prostredníctvom praktických činností (aktivít) najrôznejšieho charakteru, ktorými sa naplňujú funkcie voľného času aj výchovy a to - oddychových a rekreačných aktivít, zábavných aktivít, spoločenských aktivít, záujmových aktivít, vzdelávacích a sebavzdelávacích aktivít, pracovných činností.

Aktivity vo voľnom čase dávajú našemu životnému spôsobu širší rozměr ve smyslu pestrosti a jeho bohatosti. Problémy spojené s využívaním voľného času jsou v zásadě dvojí. Jednak spojené s celkovým nedostatkem voľného času, jednak se schopnostmi umět jej využívat skutečně efektivně (Kraus, Poláčková, 2001).

„Aktivity detí a mládeže vo voľnom čase by mali predstavovať slobodu a voľnosť, lebo sú realizované na základe dobrovoľnosti, samostatného rozhodnutia a uspokojovanie vlastných túžob a želaní“ (Danek, 2007, s. 85).

Volný čas můžeme využívat jak ke vzdělávání, realizaci aktivit, o které má daný jedinec zájem, tak i k realizaci činností, které nás prostě baví a určitým způsobem naplňují.

Jak uvádí Kratochvílová (In Danek, 2007), voľný čas a voľnočasové aktivity majú v tomto zmysle významné funkcie, ktorými sú zdravotno - hygienické, sebarealizačná, formativní - výchovná, socializačná, preventívna.

Nemůžeme přehlížet u dětí jevy, jako jsou lehká – myslný vztah k životu, k jeho hodnotám, neúcta k práci, k lidem včetně vlastních rodičů, různé formy násilí a vandalismu, které bývají často z důsledků nudění se. Současně nemůžeme nevidět, že příčinou těchto jevů bývá i špatný příklad dospělých (Štípek, 1987).

Důležitá je tedy výchova ve volném čase jako prostředek prevence kriminality a dalšího deviantního chování u dětí (Danek, 2007).

„Ak spoločnosť zabezpečí kvalitné trávenie voľného času detí a mládeže, urýchli tým rozvoj všeobecných a špecifických schopností mladej generácie a potlačí rozvoj negatívnych sociálnych rysov“ (Danek, 2007, s. 87).

Velice potřebné je tedy plánování společných aktivit dětí a rodičů, sdílení radostí i nezdarů. Společné dny by se měly naplňovat tak, aby co nejvíce uspokojovaly jak rodiče, tak i jejich děti.

3.1 VYTVÁŘENÍ VRSTEVNICKÝCH SKUPIN

„Když dítě nemá uspokojenu potřebu uznání v rodině, ve škole nebo v zájmové činnosti, může její naplnění hledat v partě, která může mít nároky kriminálního typu. Příslušnost k partě, gangu bývá náhradním řešením i v případě neuspokojování potřeby lásky a sounáležitosti“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 200).

Pokud pro ně bude rodina zázemím, nebudou je hledat v drogových partách, které jsou oblíbené právě díky pocitu, že někam dítě patří.

Často si tedy děti vytvářejí party – vrstevnické skupiny. Učí se zde různým hodnotám a snaží se osamostatnit. Parta je něco jako dočasná skupina, taková náhradní skupina.

Vrstevnické skupiny jsou sk. jedinců, které necharakterizuje jenom blízkost věková, ale také blízkost názorová a spočívající v souhlasném jednání. Jsou to typické primární skupiny, charakterizovány bezprostředními kontakty, silným pocitem příslušnosti k jednotlivcům. Dětské vrstevnické skupiny se vyznačují určitou nestálostí a nízkým stupněm soudržnosti. Skutečné vrstevnické sk. se však objevují a začínají fungovat až většinou v průběhu školní docházky.

Tyto sk. můžeme rozlišovat podle velikosti, struktury, pohlaví, příslušnosti – sociální, náboženské, politické. Důležitými znaky jsou cíle, normy, kterými se členové řídí, hodnoty, které vyznávají. Většinou také vrstevnické sk. vznikají spontánně, přirozeně a mají nefor-

mální charakter. Činnost těchto sk. se uskutečňuje převážně ve volném čase. V žádném případě by však neměl život různých vrstevnických společenství zůstat stranou pozornosti vychovatelů (Kraus, Poláčková, 2001).

Děti bez kvalitně založených zájmů se charakterizují pocitem nudy a životní prázdnotou, která dovádí k riskantním experimentům všeho druhu, protože jednou z primárních potřeb každého živého organismu je potřeba vzrušení (Kraus, Poláčková, 2001).

Pokud chce dítě trávit čas více mimo domov, rodiče by to měli povolit. Jen je důležité stanovit mantinely. Vždy by měl být domluvený čas návratu a také klást důraz na jeho dodržování. Pokud jej dítě neplní, tím se důvěrný vztah narušuje a v tento moment může rodič začít zakazovat.

3.2 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI – KROUŽKY U DĚTÍ

Často se rodiče snaží „nutit“ své děti do splnění svých vlastních nesplněných cílů a přání. To má však za následek snížení sebedůvěry u dítěte, rostoucí obavy z neúspěchů, nechuť k činnosti apod. Proto by se děti neměly nutit do ničeho a měl by se jim dát prostor a volnost výběru. Každý je svého štěstí strůjcem (Pelikán, 1997).

Než tedy dítě na nějaký kurz zapíšeme, je důležité mu vysvětlit, že se jedná o určitý závazek a současně je vhodné mu naznačit, s jakými potížemi se může setkat. Zde je důležitá komunikace mezi rodičem a dítětem. Zjistit, jestli má dítě opravdu zájem navštěvovat daný kroužek, jestli ho do toho nenutíme. A pokud se objeví určité neshody, je možné také uzavřít společnou dohodu na dané téma, kterou budou plnit obě strany. A to rodiče i děti (Laniado, 2002).

3.3 SPOLEČNÉ DOMÁČÍ PRÁCE

Jedním z úkolů rodičů je naučit děti, jak zvládat domácí práce a ostatní odpovědnosti, které tvoří součást života celé rodiny. Děti by měly nějakým smysluplným způsobem přispívat rodinám a svým vrstevníkům. Dokud jsou malé, důležitost domácích povinností a odpovědností jim uniká. Z toho plyne, že o nich musí rozhodovat dospělí až do doby, kdy děti vyrostou a začnou být natolik vyspělé, že budou schopné rozhodovat se samy (Morrish, 2009).

Například se děti při úklidu svých pokojů učí organizačním dovednostem a správné péči o majetek. Příprava jídla jim zase poskytuje možnost procvičit si dovednosti užitečné pro život. Pečlivé mytí nádobí a utírání pracovní desky učí důležitosti čistoty pro zdraví. Úkolem dospělých je pak tyto dovednosti učit, rozvíjet a zajistit, že děti v domácnosti odvedou svůj díl práce, i když nebudou zrovna dospělým kontrolovány (Morrish, 2009).

Pomoc v domácnosti je jedním ze způsobů, jak naučit děti pečovat o druhé. Už tříleté dítě, pokud dostane správné pokyny, si dokáže samo uklidit hračky, starší dítě pak dokáže připravit stůl na večeři, odnést věci po jídle, pomoci při stlání postele apod. Důležité je dítě správně motivovat, aby své domácí povinnosti nebralo jako nepříjemné záležitosti (Eyrovi, 2007).

„Žádat od dětí, aby pomáhaly s domácími pracemi, neznamená je využívat, ale vést je k tomu, aby si uvědomily, že jsou členy společenství, v němž kdykoli a v jakémkoli věku mohou pomoc poskytnout i o ni požádat“ (Laniado, 2002, s. 116).

Úklid – nejčastější důvody, proč dělá úklid dětem potíže – po dětech se příliš brzo chce samostatné uklízení, když se úklid stává předmětem konfliktů a trestů a také když je úklid důležitější pro dospělé než pro samotné děti (Kopřiva, et al., 2005).

„Pamatujme ale také na to, že každý z nás potřebuje občas „nicnedělání“ nebo prostor pro neorganizované nebo neplánované činnosti“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 236).

4 ZÁKAZY, PŘÍKAZY, ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ

„Obecně platí, že s postupujícím věkem dítěte ztrácí na účinnosti ty výchovné prostředky, které jsou vázány na nějaké tělesné pocity, ať už příjemné nebo nepříjemné. Zato nabývají na významu ty, které jsou více duševní povahy – ocenění, pochvala, projev uspokojení jako odměna“ (Matějček, 1994, s. 65).

Tak jako nepřiměřené tresty a omezování mohou vést snadno k pocitům ponížení a méněcennosti, tak i přílišné zahrnování chválou a odměnami může vést k pocitům nadřazenosti, které jsou velmi problematické do dalšího vývoje jedince (Matějček, 1994).

„Trest není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá“ (Matějček, 1994, s. 26).

Časté důvody k trestání jsou nezvládnuté emoce, mocenské motivy, bezradnost, pohodlnost nebo osobní problémy. Dále také motivace naučit děti hranicím a mezím, poslušnost jako výchovná hodnota, uznání autority, uspokojení z utrpení druhého, trest jako rychlé řešení... (Kopřiva, et al., 2005).

„Trestům často předcházejí výhrůžky – sdělení, že za určité chování bude následovat trest“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 125).

Důležité je, aby si dítě uvědomilo, že „něco“ udělalo špatně, proto je popřípadě trestáno. Nemělo by dělat věci správně jen za účelem, aby se záměrně vyhnulo trestu. Cílem je pochopit podstatu daného trestání (Kopřiva, et al., 2005).

„Trestem můžeme někoho přimět, aby udělal, co chceme, nebo nedělal, co nechceme. Mechanismus, kterým toho dosáhneme, je však založen na strachu, nikoliv na osvojování si morálních hodnot“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 137).

Obecně tresty účinkují krátkodobě, jen pokud trvá hrozba, pak se vše často vrací do „starých kolejí“.

Tresty dávají rány naší sebeúctě, která je z psychologického hlediska jádrem naší osobnosti (Kopřiva, et al., 2005).

„Existuje pestrá škála trestů, od fyzických přes zákaz oblíbených činností, až po záměrné odmítání komunikace, pozornosti a dokonce i lásky“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 136).

Láska je nabízena podmíněčně a rodiče s ní pracují jako s odměnou nebo trestem (odejmutí lásky), což se nepokládá za šťastné pro vývoj dítěte.

Rodiče mnohdy uplatňují vzory trestů od svých vlastních rodičů, ale podstatné je, že se objevuje určitý časový odstup, kdy dnes se už uplatňují „přátelštější“ praktiky výchovy než dříve. Může se však stát, že rodiče oponují s větou: „Protože mě rodiče trestali, vyrostl ze mě slušný člověk“. Není to ale o trestání, nýbrž o poskytování lásky a opory zároveň (Kopřiva, et al., 2005).

K trestu patří i odpuštění. Odpuštění není odměna pro dítě, ale osvobození od napětí z očekávaného trestu. Jako každé osvobození vzbuzuje i odpuštění kladný cit k osvoboditeli. Ovšem za jedné podmínky, že totiž viník svou vinu a lítost prožívá a skutečně trpí výčitkami svědomí (Matějček, 1994).

Jak uvádí Banerová a Bártová (In Kraus, Poláčková, 2001), rozkazování, zakazování, tělesné tresty a další podobné „tradiční“ výchovné metody ustupují do pozadí a jsou nahrazeny výměnou názorů, přesvědčováním a sdělováním stanovisek. Autoritativní rozhodování je nahrazeno diskuzí, na níž se podílejí obvykle všichni členové rodiny.

Pokud se zákazy a příkazy užívají zřídka, je mnohem větší šance, že na takové upozornění dítě opravdu zareaguje. Příkazy obecně vyvolávají negativní emoce u dětí (Kopřiva, et al., 2005).

„Podobnost působení odměn a trestů je v tom, že obojí je vnějším popudem, který působí pouze na vnější chování dítěte, ale nedostává se „dovnitř“. Chybí-li vnitřní pohnutky, navozené chování vydrží dokud je odměňováno nebo ve vzduchu visí hrozba trestu. Tresty i odměny mívají okamžitý účinek, což mnohým zabraňuje vidět jejich dlouhodobější neblahé dopady na rozvoj osobnosti“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 154).

Odměny a tresty nepůsobí tedy jen okamžitě tím, že zastavují nějaké nevhodné chování a povzbuzují to vhodné, ale přispívají k vytváření trvalejších postojů dítěte k určitým zásadám, ideálům a mravním normám (Matějček, 1994).

Výchovné odměny a tresty by měly být přiměřené osobnosti dítěte a jeho věku (Matějček, 1994).

Odměnou může být v podstatě cokoli, co je pro odměňovaného žádoucí – peníze, věci, udělení výhod, umožnění příjemné činnosti nebo něčeho, co je jinak pro člověka obtížně dosažitelné (Kopřiva, et al., 2005).

„Nejpodstatnější charakteristikou odměny je nerovnocenný vztah dvou lidí, jeden o něco usiluje a současně má také možnosti poskytnout za to druhému odměnu“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 156).

Odměna může být slíbena předem nebo až po vykonání dané činnosti. Objevují se i názory, že odměny snižují vnitřní zájem a vnitřní motivaci u dětí.

Odměnami můžeme přimět druhé, aby udělali, co chceme. Kvalitu však může zaručit jenom vnitřní chtění, zaangażovanost a vnitřní přesvědčení (Kopřiva, et al., 2005).

Co se týká pochval, ty jsou nezbytné pro motivaci u dítěte, jsou mnohem příjemnější než kritika. Pochvala může být i jeden z mnoha způsobů odměňování (Kopřiva, et al., 2005).

„Pochvala se obvykle považuje za vítaný a účinný výchovný prostředek“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 165). Nic se ale nemá přehánět, pak dítě může „zpyšnět“.

„Pochvalou se vyjadřuje skutečnost, že se jeden člověk cítí v pozici, v níž může hodnotit druhé“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 167).

Pochvaly jsou většinou posuzovány jako příjemné pocity, které rádi slyšíme. Je lepší slyšet pochvaly, než nejrůznější tresty a obviňování (Kopřiva, et al., 2005).

Pochvaly také vytvářejí závislost. „Je to závislost na vnějším hodnocení, na druhých lidech, především pak na těch, kteří představují autoritu, což omezuje vnitřní svobodu člověka“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 169).

Když to „převédeme“ do výchovy, tak „přísná“ výchova používá spíše příkazy, vyhrožování a tresty, zatímco „laskavá“ pochvaly a odměny (Kopřiva, et al., 2005).

„Mnoho lidí je přesvědčeno, že když přimějeme děti pohrůzkou nebo příslibem odměny, aby něco dělaly, a budou to dělat dostatečně dlouho, přijdou tomu na chuť a nakonec to budou dělat samy od sebe. To je ale velmi závažný omyl, který přinesl hořké ovoce řadě rodičů i učitelů“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 180).

5 KAPESNÉ A HOSPODAŘENÍ S PENĚZI

„Jedním z mnoha vývojových úkolů dětského období je naučit se poznávat hodnotu peněz a učit se s nimi hospodařit. K tomu pomáhá mimo jiné také to, že děti dostávají kapesné, z něhož si mohou kupovat různé drobnosti a dárky. Ale také si je mohou šetřit. Děti by neměly dostávat kapesné „jen“ za odměnu, ani by jim nemělo být kráceno nebo odnímáno „za trest““ (Kopřiva, et al., 2005, s. 146).

Pokud člověk nechce, aby mít bylo důležitější než být, musí brát v úvahu následujících pět činností – jak peníze vydělávat, jak utrácet, jak si je půjčovat, jak peníze rozdělovat a jak spořit. S tím vším je třeba postupně seznamovat i děti. Účelem je sdělit dětem, že peníze jsou sice důležité v životě, že je třeba užívat peníze s rozvahou, ale ne je uctívat (Laniado, 2002).

Ve výchově mají často rodiče pocit, že musí splnit všechny přání svých ratolestí, aniž by ony samotné musely vynaložit jakékoli úsilí. Moudřejší je ale naučit děti, jak si přivydělat na nadstandard.

Děti se musí od „malička“ učit znát hodnotu peněz. Také by se jim měl vštěpovat „žebříček hodnot“, který nestaví na první místa hodnoty materiální, ale spíše kvalitativně vyšší (Pelián, 1997).

Dávat dítěti kapesné je dobrá věc, ale nemělo by se to přehánět, ať nepodporujeme u dítěte kouření, braní drog apod. (Škoviera, 2005).

Máme své děti tedy učit, že si mají zapisovat kolik kde zaplatily a za co, nebo je máme nechat, aby se poučily vlastními chybami? To je otázka (Laniado, 2002).

Důležité je také dávat pozor na správnou funkci kapesného. Pokud se vyskytne ve výchově problém, neměli bychom se dotknout kapesného, ale měli bychom najít jiný způsob vyře-

šení daného problému. Jinak by to totiž vyvolalo dojem, že je naše láska podmíněna penězi a výchovu bychom tím zredukovali pouze na otázku peněz (Laniado, 2002).

„Účelem kapesného je naučit děti zásadám dobrého hospodaření“ (Laniado, 2002, s. 107).

„Částka svěřovaná dětem většinou nemá sloužit jen k nákupu laskomin, ale také k hrazení drobných potřeb, jako je lístek na dopravu, papírnické zboží nebo také k plnění některých přání, jakou jsou hračky nebo případně lístek do kina. Kapesné by mělo být vždy omezené. Tímto způsobem je dítě nuceno stanovit si priority“ (Laniado, 2002, s. 107).

Kapesné by také mělo být dítěti dáváno v předem určený den, aby s tím dítě mohlo už počítat.

„Výše kapesného se má stanovit dohodou, v níž se uplatní dvě základní hlediska – možnosti rodinného rozpočtu a potřeby dítěte“ (Kopřiva, et al., 2005, s. 147).

A od kdy by děti měly začít kapesné dostávat? Odpověď závisí na posouzení dvou hledisek – zda dítě už zná podstatu a funkci peněz a zda má příležitosti peníze smysluplně používat. Kapesné mohou dostávat už děti předškolního věku, obvykle ale přichází na pořad dne s nástupem do školy (Kopřiva, et al., 2005).

6 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ

„Sexualita je latinské slovo, které znamená „rozdělení“ neboli rozdíl mezi tím, co je mužské a co je ženské. Sexualita se s věkem mění, přizpůsobuje se jako „kouzelný oděv“, který roste spolu s dítětem. Ovlivňuje všechny stránky lidské osoby – tělo, city, pocity, chování, způsob života a všechno, co člověk dělá“ (Giordano, Lasconi, Boscato, 2002, s. 62).

Sexuální výchova je delikátní záležitost a je třeba k ní přistupovat s úctou a určitými znalostmi. Lehkovážnost není to pravé.

„Není nic krásnějšího než v klidu a spokojeně sledovat, co všechno příroda v těle dělá, aby ho přivedla ke zralosti“ (Giordano, Lasconi, Boscato, 2002, s. 63).

V dětství si dítě musí uvědomit, že je buď žena nebo muž. Musí se dozvědět informace co všechno to znamená, jaké to může mít důsledky v životě apod. Proto by měli rodiče zodpovědět všechny jejich otázky, týkající se nejen sexu, ale i opačného pohlaví.

Je velice důležité přiblížit dětem sexuální výchovu včas. Pro děti je zásadní urovnat si znalosti a myšlenky.

Intimita a partnerská věrnost zastávají na vztahových hodnotách, na mravní citlivosti a zodpovědnosti své určité pozice (Škoviera, 2005).

Sex, jak je často podáván televizí, časopisy, je považován za jakési „tělesné cvičení“, ale v tomto případě se od lásky liší zhruba tak jako tma od světla.

Nejvhodnější je, aby rodiče začali mluvit s dítětem o sexuální výchově jako první. Zabrání tím tak mylným představám svého dítěte, které by se mohlo dozvědět nepravdivá tvrzení od svých kamarádů a podobných zdrojů.

O sexu se dnes opravdu mluví snad všude. Ve statistikách je, že každý se může dočíst, co má a co nemá dělat. Ve dvanácti letech dítě „už ví skoro všechno“, buď si to někde přečetlo nebo zaslechlo nebo vidělo. Filmy, různé časopisy, internet, ale i starší kamarádi jsou bohatým zdrojem těchto informací. Ale kde mají rodiče záruku, že jsou právě tyto zdroje

důvěryhodné? Proto by měli rodiče být určitě prvními, těmi, kteří svému dítěti objasní danou problematiku včas (Giordano, Lasconi, Boscato, 2002).

Volná dostupnost tabuizovaných témat nepředstavuje ohrožení výchovy dětí. Záleží však na tom, kdo a jakým způsobem to dětem vysvětlí. Pokud se dítě včas dozví o sexuální výchově, je možné, že bude odpovědnější v partnerství, a později také v rodičovství.

7 VÝCHOVA DÍTĚTE K JEHO SAMOSTATNOSTI

V dětech by se měla jejich samostatnost určitě podporovat. Rodiče by neměli přebírat za své děti jejich iniciativu. Spíše by se mělo dětem radit, než jim něco nařizovat.

Příliš starostlivý rodič možná zabrání jednomu nebo dvěma rozbitým kolenům, ale může svým přístupem velmi silně podkopat sebedůvěru a samostatnost dítěte, což je záležitost, která bude dítě doprovázet celý život (Eyrovi, 2007).

Pokyny, které často rodiče dávají svým dětem neznamenaají nic pozitivního, spíše naopak. Znamenají určité riziko pro budování samostatnosti u dítěte (vyvolávají pocity závislosti na rozhodování druhých lidí). Pokyny však můžeme nahradit informacemi o smyslu požadavků, o pravidlech a dohodách, o tom, co je právě potřeba (Kopřiva, et al., 2005).

Dítě, kterého si „nebudeme všímat“, v rozumné míře, se naučí samostatnosti a zároveň se bude u dítěte také rozvíjet i kreativita.

V dnešní době, době různých nástrah, přibývá „matek - taxikářek“, které přivázejí své děti ráno do školy na vyučování a v poledne je zase odvázejí hned domů. Z pohledu dítěte znamenají mnohdy úplně zbytečné jízdy autem zásah do přisvojování si reality a zkušeností s prostorem. Dále tím také dítě ztrácí funkční organizaci času, která je mnohdy nepostradatelná, také tím ztrácejí možnost se sbližovat se spolužáky (Rogge, 2007).

„Díky možnosti volby dělá dítě zásadní kroky na cestě k samostatnosti“ (Laniado, 2002, s. 107).

Účelem každého výchovného procesu je, aby dítě dosáhlo během života plné soběstačnosti. Je také dobré, když své dítě budeme vést k různým brigádám apod. Dříve nebo později se budou muset stejně žít samy (Laniado, 2002).

„Práve výchova má výrazný význam pre budovanie kariéry každého jednotlivca s vplyvom na jeho utváranie vzťahu k spoločenskej realite“ (Danek, 2007, s. 113).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Praktická část mé výzkumné práce úzce souvisí s částí teoretickou. Praktickou část doplňuji o fakta získaná rozhovory a písemnou formou zároveň.

Ke své výzkumné práci jsem si zvolila kvalitativní metodologii, protože ji považuji za nejvhodnější pro tento druh výzkumu.

„Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval. Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, teprve po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech. Výstupem je formulování nové hypotézy či teorie. Metody kvalitativního přístupu se tedy užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 24).

Výhodou kvalitativního výzkumu je to, že dopředu neomezuje počet sledovaných proměnných a vztahů mezi nimi, čímž je umožněno komplexnější porozumění studovaného problému. Nevýhodou je silná redukce v počtu sledovaných jedinců, což problematizuje zobecnění získaných poznatků. Hypotézy či teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu není tedy možné zobecňovat. Jsou platné pouze pro vzorek, na kterém byla data získána (Švaříček, Šedřová, 2007).

Když jsem přemýšlela nad tématem mé výzkumné práce, jako první mě hned napadla výchova, výchova v rodinách. Nechtěla jsem jen potvrzovat či vyvracet již získaná data, chtěla jsem se zabývat danou problematikou hlouběji. Jak vypadá výchova ratoletí v jednotlivých rodinách. Zda mohou být výraznější rozdíly mezi rodinami ve výchově jejich dětí. Proto jsem se rozhodla, že ve výsledku mé výzkumné práce porovnáám získané poznatky mezi rodiči a jejich dětmi z různých typů rodin (rodina v rozvodovém řízení, v manželském svazku a matka jako samoživitelka).

8.1 Předmět a cíle výzkumu, výzkumné otázky

Ve výzkumu jsem se zaměřila na jednotlivé aspekty výchovy a to na společné trávení volného času rodičů a dětí; na vytváření vrstevnických skupin u dětí; dále na zájmové činnosti – kroužky dětí; společné domácí práce; také na důležité části výchovy a to na odměny, tresty, příkazy a zákazy; dále hospodaření s penězi, neboli kapesné; sexuální výchova dětí; a jako poslední aspekt výchovy vedení dětí k jejich samostatnosti.

V praktické části se snažím o rozdělení jednotlivých odpovědí respondentů do určitých kategorií - kódování. Ve výsledku pak porovnávám odpovědi.

Cílem v empirické části je získat co nejvíce informací o výchově dětí v dané rodině. Data jsou zjišťována formou polostrukturovaného rozhovoru a zároveň písemnou formou. Výsledkem je tedy získání detailních a komplexních informací o studovaných jevech.

Zároveň cílem výzkumu by měl být pokus o vytvoření ucelenějšího pohledu na možné rozdíly ve výchově různých typů rodin.

Jsem si vědoma, že rozsah této práce mi zdaleka neumožňuje zabývat se podrobnou analýzou možných rozdílů, proto jsem se chtěla zaměřit na ty nejdůležitější a nejfrekventovanější aspekty výchovy a tím získat potřebné údaje. Dané aspekty jsem zároveň shrnula do několika otázek pro rodiče a děti.

Otázky pro rodiče:

1. Kolik je Vám let?
2. Žijete v manželském svazku?
3. Kolik máte dětí?
4. Jaké máte dosažené vzdělání?
5. Jaké je nyní Vaše zaměstnání?
6. Bydlíte na vesnici nebo ve městě?
7. Bydlíte v rodinném domě nebo v bytě?
8. Co pro Vás znamená pojem výchova?

9. Kolik času trávíte se svým dítětem denně?
10. Jakým způsobem spolu trávíte volný čas?
11. Má Vaše dítě nějaké zájmové kroužky? Jaké? A schvalujete tyto kroužky?
12. Pomáhá Vám Vaše dítě s domácími pracemi? A jakými?
13. Odměňujete Vaše dítě? Za co? A jakým způsobem?
14. Trestáte Vaše dítě? Za co? A jakým způsobem?
15. Pomáháte dítěti s učivem, které samo nezvládá? Nebo to necháváte jen na škole?
16. Dáváte svému dítěti kapesné? Kolik a na jak dlouho?
17. Zajímá Vás na co je Vaše dítě použije?
18. Mluvíte s Vaším dítětem o sexuální výchově? Nebo je u Vás tohle téma tabu?
19. Vedete své dítě k samostatnosti? Popřípadě jakým způsobem?

Otázky pro děti:

1. Kolik je ti let?
2. Máš nějaké sourozence?
3. Bydlíte na vesnici nebo ve městě?
4. Bydlíte v rodinném domě nebo v bytě?
5. Co pro tebe znamená slovo výchova?
6. Kolik času s tebou tráví rodiče denně?
7. Jakým způsobem spolu trávíte volný čas?
8. Máš nějaké zájmové kroužky? Jaké? Schvalují ti je rodiče?
9. Pomáháš doma s domácími pracemi? A jakými?
10. Odměňují tě rodiče? Za co? A jakým způsobem?
11. Trestají tě rodiče? Za co? A jakým způsobem?
12. Pomáhají ti rodiče s učivem, které samo nezvládáš? Nebo to nechávají jen na škole?
13. Dávají ti rodiče kapesné? Kolik a na jak dlouho?

14. Zajímají se tví rodiče, na co je použiješ?

15. Mluví s tebou rodiče o sexuální výchově? Nebo je u Vás tohle téma tabu?

16. Vedou tě rodiče k samostatnosti? Popřípadě jakým způsobem?

Tato sestava otázek jak pro rodiče, tak pro děti se celkem osvědčila. Respondenti ochotně odpovídali. Pravdou ale je, že občas byl problém u dětí, někdy nevěděly jak odpovědět, váhaly apod. Snažila jsem se jim tedy otázky formulovat několika způsoby, takže jsme se nakonec vždy pochopili.

Rodina v rozvodovém řízení nebyla ochotna podstoupit polostrukturovaný rozhovor, proto jsme se přátelsky domluvili, že otázky zodpoví rodina písemnou formou. Poté už nebyl žádný problém.

8.2 Metody získávání dat

Pro zjištění potřebných informací jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru jsem si vybrala proto, že jsem se mohla držet mých připravených otázek a získat tím tak potřebnou jistotu a zároveň data k výzkumu.

Metoda rozhovoru

Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor. Je to takové nestandardizované dotazování účastníků výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otázek. Jsou zde tedy zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny. Rozhovor je typický tím, že umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu.

Za dva hlavní typy rozhovoru můžeme označit polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek a pak nestrukturovaný rozhovor, který může být založen jen na jediné připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem.

Polostrukturovaný rozhovor se používá například v případové studii a zakotvené teorii.

Příprava rozhovoru by měla vést k tomu, že si badatel vytvoří schéma základních témat, která vycházejí z výzkumné otázky a ke každému tématu několik otázek zároveň. Výběr otázek se liší podle typu designu, podle výzkumného záměru, ale také podle průběhu rozhovoru. Rozhovor zpravidla začíná zapnutím diktafonu, bez něhož je spolehlivý výzkum takřka nemyslitelný. Důležité je však zeptat se účastníka, zda souhlasí s nahráváním a také je nezbytné, ujistit respondenta o anonymitě a důvěrnosti. Poté může rozhovor začít.

Rozhovor se neskládá pouze ze dvou částí, z rozhovoru a přepisu. Celý proces získání dat prostřednictvím této metody sestává z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a z psaní a prezentace výzkumné zprávy (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Písemná forma

U rodiny v rozvodovém řízení byl z počátku problém s rozhovorem. Nebyli ochotni se účastnit nahrávání, takže jsme se nakonec po dlouhé rozmluvě domluvili, že zpracují otázky písemnou formou. Nevýhodou však může být to, že respondenti odpovídali pouze na dané otázky stručně. Nemohla jsem se tedy doptat popřípadě na další informace. Ale potřebnou podstatu otázek zodpověděli.

8.3 Výzkumný vzorek

K výběru respondentů jsem vybrala, vzhledem ke zvolenému tématu výzkumu, metodu záměrného výběru. Výzkumný vzorek je z okruhu mých přátel a známých. Učinila jsem tak, protože lidé mi blízcí jsou více „sdílnější“ v rozhovorech než lidé „cizí“. A také pro uvolněnější atmosféru při dotazování.

Dalším kritériem byly různé typy rodin, které jsem do výzkumu hledala. V mém okolí tyto rodiny byly, takže již nebyl důvod hledat respondenty jinde.

Do výzkumu se tedy zapojily – rodina v rozvodovém řízení, rodina v manželském svazku. Jako třetí typ jsem zvolila matku samoživitelku.

Výzkumný vzorek jsem záměrně hledala odlišný, cílem bylo zjistit, zda jsou ve výchově v rodinách rozdíly, zda se odráží jejich životní situace a postoje do výchovy dětí.

Pro přehlednou charakteristiku výzkumného vzorku je uvedena níže tabulka.

Tabulka 1: Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenti	Věk	Rodinný stav	Počet dětí	Vzdělání	Profese	Město x vesnice	Dům x byt
<i>Pavčina</i>	37	rozvodové řízení	2	SŠ	sekretářka	město	byt
<i>Karel</i>	42	rozvodové řízení	2	SŠ	vedoucí oddělení ve firmě	město	byt
<i>Janička</i>	14	-	-	ZŠ	žák	město	byt
<i>Pavlík</i>	11	-	-	ZŠ	žák	město	byt
<i>Kateřina</i>	39	manželství	2	SŠ	účetní	město	byt
<i>Petr</i>	37	manželství	2	SOU	OSVČ	město	byt
<i>Honzík</i>	7	-	-	ZŠ	žák	město	byt
<i>Jana</i>	30	samoživitelka	1	SŠ	práce v sázkové kanceláři	město	dům
<i>Dominik</i>	8	-	-	ZŠ	žák	město	dům

8.4 Validita triangulace a zpracování kvalitativních dat

V kvalitativním výzkumu se často hovoří o pravdivosti a platnosti výzkumu a celého výzkumného procesu. Atribut pravdivý znamená, že nálezy reprezentují jevy, ke kterým odkazují; atribut platný znamená, že zjištěné nálezy jsou podepřeny důkazy. Pravdivost je kritérium, jež odděluje dobrý výzkum od špatného, a to vždy s ohledem na vědeckou komunitu.

„Zatímco dříve se metodologové zabývali otázkou *Jak můžeme realitu poznat?*, dnes se v kvalitativním výzkumu řeší otázka *Jak můžeme skutečnost interpretovat?* Kdybychom měli posuzovat pravdivost a platnost jedné věty, je poměrně snadné říci, jestli je validní, tedy pravdivá a platná. Proto je nezbytné ukázat proces kvalitativního výzkumu krok za krokem, jakoby stavět argument za argumentem“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 31).

Pro validizaci ve své práci jsem použila triangulaci metod získávání dat, kdy jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru, a také písemnou formu.

Získávání dat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se konalo pomocí zařízení - diktafonu. Na konci každého rozhovoru jsem si zpětně vybavila odpovědi a dodatečně se respondentů v případě potřeby zeptala na doplňující otázky.

Získávání dat prostřednictvím písemné formy se konalo předáním otázek respondentům a poté sesbírání asi s dvoudenním odstupem.

Dalším krokem byla transkripce dat, ta byla doslovná. Snažila jsem se zachovat autentičnost výpovědí, a proto jsem nechala přepisy v hovorové formě. V další části zpracování jsem provedla redukci dat do kategorií, které lépe vystihují témata a je možno dále s nimi lépe pracovat. Ve výsledku jsem pak porovnávala odpovědi respondentů z vytvořených kategorií od jednotlivých rodin.

8.5 Zpracování dat

Otázky týkající se respondentů – kolik jim je let, kde bydlí, jaké mají vzdělání apod. jsem shrnula pro přehlednost do předchozí tabulky.

Ze zbytku otázek jsem vytvořila kategorie, kdy odpovědi respondentů z kategorií jsem porovnávala.

Vytvořené kategorie:

1. Význam slova výchova
2. Čas strávený denně s dítětem

3. Způsob trávení volného času
4. Zájmové kroužky dítěte
5. Domácí práce
6. Odměny ve výchově
7. Tresty ve výchově
8. Pomoc dítěti s učivem
9. Kapesné
10. Sexuální výchova
11. Samostatnost dětí

A) Otázky pro rodiče:

1. Co pro Vás znamená pojem výchova?

Pavlína: *Vše, co dítě od narození učím, radím, pomáhám a podporuji v jeho aktivitách, vzdělání.*

Karel: *Vše, co děti učím od jejich narození.*

Kateřina: *Takový, jako bych řekla základ do života. Tzn. od základních hygienických návyků, přes takovou tu etiku, aby uměl pozdravit, poděkovat, poprosit, potom samozřejmě návyky co se týče stravy, aby měl takový ten základ do života. No a myslím si, že vlastně tu výchovu každý pojme podle toho, jak byl vychováván sám. Si myslím, že určitě to na něm zanechalo nějaké takové následky.*

Petr: *Vzájemné soužití a výchova dětí v rodině.*

Jana: *Tak výchova znamená naučit vlastně dítě aby mělo sociální citění, aby vědělo, co se sluší, co má dělat, a takhle.*

2. Kolik času trávíte se svým dítětem denně?

Pavlína: *6 hodin*

Karel: *Po – Pá 1 hod; So – Ne celý den*

Kateřina: *Od 4 hodin do 9 do večera. Každý den a samozřejmě soboty a neděle celý den. No s výjimkama.*

Petr: *Je to individuálně, dle práce.*

Jana: *Co možu. Tož když dojdou z práce, jsme spolu už furt.*

3. Jakým způsobem spolu trávíte volný čas?

Pavčina: *Povídáme si, řešíme problémy, chodíme na návštěvy, v zimě občas lyžovat, bruslit, dovolená na horách a v létě plavat, dovolená v termálech, zábavní centrum, lanové centrum.*

Karel: *Čt – se synem trénink, So – závody, zimní a letní dovolená.*

Kateřina: *No, většinou sportem. Hm, v zimě lyže, no nebo na ten squash nebo na kola, na spinning a nebo na volejbal do tělocvičny a přes léto hodně jezdíme na kole. Ještě jsem zapoměla turistiku.*

Petr: *Vesměs sportovně, protože na nic jiného už nezbývá čas.*

Jana: *Les, koně, hřiště, tréninky.*

4. Má Vaše dítě nějaké zájmové kroužky? Jaké? A schvalujete tyto kroužky?

Pavčina: *Syn – RC auta a florbal; Dcera – hra na kytaru, tenis a výtvarný obor; schvalují.*

Karel: *Dcera – kytara, výtvarka, tenis; Syn – RC auta, florbal; schvalují.*

Kateřina: *Sporty, schvalujeme.*

Petr: *Tenis, florbal, a všeobecně sportovně založený. Ano schvalují.*

Jana: *Hokej, schvalují, no musím tam být s ním.*

5. Pomáhá Vám Vaše dítě s domácími pracemi? A jakými?

Pavčina: *Ano trochu. Nádobí utírat a umývat, vysávat, úklid pokojíčku.*

Karel: *Moc ne.*

Kateřina: *Pomáhá, podlahu umývá, vynáší koš, chodí do obchodu. Občas utře nádobí, občas tatínkovi pomáhá vyčistit želvu.*

Petr: *Ano pomáhá.*

Jana: *Nerad, ale musí. Ne tak, úklid, vysávání, když přijde špinavý, tak automaticky věci do pračky.*

6. Odměňujete Vaše dítě? Za co? A jakým způsobem?

Pavlına: *Ne.*

Karel: *Ne.*

Kateřina: *Za pěkné výsledky ve škole, za pěkné známky, většinou je to drobný dárek nebo časopis, nebo něco sladkého, čokoláda třeba. A nebo mě pomáhá třeba v práci a to většinou dostane peníze.*

Petr: *No někdy ho rozmazluju, vesměs za známky, a když se mu něco podaří. Nějaké autíčko, nebo něco takového.*

Jana: *On si vybere, většinou si chce chvíli dovolit třeba playstation nebo tak. A nebo někam třeba jde za odměnu.*

7. Trestáte Vaše dítě? Za co? A jakým způsobem?

Pavlına: *Ne.*

Karel: *Ne.*

Kateřina: *Hm, občas vytáhnu vařechu, ale málokdy ji použiju teda, sem tam dostane na zadek, ale to taky jenom tak lehce. Ale jinak samozřejmě zákazy toho, co má rád, většinou počítač.*

Petr: *Hm, netrestám. Spíš jenom vždycky zakřičím. A to malému dělá strašně zle.*

Jana: *Jo tomu zase zakázu pro změnu playstation, třeba na týden.*

8. Pomáháte dítěti s učivem, které samo nezvládá? Nebo to necháváte jen na škole?

Pavčina: *Občas synovi, když potřebuje.*

Karel: *Ne.*

Kateřina: *Pomáhám denně, včetně sobot a nedělí.*

Petr: *Pomáhám, ale on má vždycky snahu si to zvládnout sám, spíš nechce.*

Jana: *Musíme, doma čtení a psaní, apod.*

9. Dáváte svému dítěti kapesné? Kolik a na jak dlouho?

Pavčina: *Ne, ale když na něco potřebují, dostanou peníze.*

Karel: *Ne.*

Kateřina: *Ne, vůbec. Jo ale k tomu se vztahuje to, že třeba dostává peníze od babiček, když má narozeniny, svátky, Vánoce, Velikonoce, na Mikuláše. Tak dostane peníze, ty samozřejmě si spoří, má je v pokladničce, a když si chce něco koupit, tak se první zeptá, jestli si z tamy může vzít.*

Petr: *Ne.*

Jana: *Málo, ale on v podstatě chodí všude s nama, takže takhle občas dostane kačku řekneme jo, běž si něco vybrat, tak to jo. Ale abych vyloženě kapesné, to ne. On kolikrát překvapí, on si aj šetří. Já nic nechcu, já nemám na nic chuť a pak si koupí něco.*

10. Zajímá Vás na co je Vaše dítě použije?

Pavčina: *Ano.*

Karel: *-*

Kateřina: *-*

Petr: *-*

Jana: *Jo to vím, nebo mi to řekne.*

11. Mluvíte s Vaším dítětem o sexuální výchově? Nebo je u Vás tohle téma tabu?

Pavlína: *Zatím moc ne, ale když se zeptají, vysvětlím jim to.*

Karel: *Ne.*

Kateřina: *Tak, myslím si, že toto je celkem předčasné. Ale samozřejmě, když v televizi vidí, když se dva objímají nebo se líbají nebo tak, tak se zeptá. Ale on se myslím ani neptá. Tak ale já se ho ptám, jestli se mu líbí holky, jestli ve třídě má nějakou kamarádku, která se mu líbí.*

Petr: *Hm, úplně normálně. Bez problému. Když se zeptá, tak se mu to vysvětlí.*

Jana: *Ještě je malý. Ale když se zeptá, není problém.*

12. Vedete své dítě k samostatnosti? Popřípadě jakým způsobem?

Pavlína: *Ano, dělají si úkoly sami.*

Karel: *Ano.*

Kateřina: *Ano, že chodí dvakrát až třikrát týdně sám ze školy domů, chystá si věci do školy, nebo se snaží si chystat věci. Jinak oblečení, kupuje si stravenky ve škole, objednává si obědy občas sám, chodí sám do obchodu.*

Petr: *Určitě ho nechávám dělat věci samostatně. Někdy víc, než mamka.*

Jana: *To musí – chystat si věci do školy, já mu to jen večer zkontroluju.*

B) Otázky pro děti:

1. Co pro tebe znamená slovo výchova?

Janička: *Činnost rodičů od našeho narození.*

Pavlík: *Umět se chovat na veřejnosti.*

Honzík: *Nevím.*

Dominik: *Hm, učit se, a jak správně hrát na playstationu.*

2. Kolik času s tebou tráví rodiče denně?

Janička: *7 hodin cca*

Pavlík: *4 hodiny*

Honzík: *Hodinu*

Dominik: *No tak od pondělí do pátku je to asi nějak 30 minut až hodinu. Protože je mamka v práci.*

3. Jakým způsobem spolu trávíte volný čas?

Janička: *U televize, u jídla.*

Pavlík: *Občas chodíme lyžovat, plavat, bruslit.*

Honzík: *Píšeme úlohy a když mám nějaký kroužek, tak jdu do kroužku.*

Dominik: *Chodíme někam ven, nebo hrajem playstationa.*

4. Máš nějaké zájmové kroužky? Jaké? Schvalují ti je rodiče?

Janička: *Výtvarka, hra na kytaru, tenis a jiné sporty. Schvalují.*

Pavlík: *RC auta, florbal, hasič. Schvalují.*

Honzík: *Florbal a tenis. Podporují.*

Dominik: *Hokej. Ano.*

5. Pomáháš doma s domácími pracemi? A jakými?

Janička: *Ani ne.*

Pavlík: *Ano, utírám nádobí, vysávám.*

Honzík: *Jo pomáhám. Umývám chodbu, vynáším koš.*

Dominik: *Jo občas.*

6. Odměňují tě rodiče? Za co? A jakým způsobem?

Janička: *Ne.*

Pavlík: *Neodměňují.*

Honzík: *Jo odměňují. Kokino a tak.*

Dominik: *Když budu ve škole hodný, dovolí mě v úterý nebo ve čtvrtek, aby sem přišel Denis, si hrát. Denis je kamarád.*

7. Trestají tě rodiče? Za co? A jakým způsobem?

Janička: *Netrestají.*

Pavlík: *Ne.*

Honzík: *Když třeba ve škole napíšu diktát špatně, tak mi mamka zakáže počítač. A ještě televizi mi někdy zakáže.*

Dominik: *Ano, že na týden nepřijde Denis k nám.*

8. Pomáhají ti rodiče s učivem, které samo nezvládáš? Nebo to nechávají jen na škole?

Janička: *Nepomáhají, učím se pouze sama.*

Pavlík: *Pomáhají.*

Honzík: *Někdy sám, někdy s mamkou.*

Dominik: *Pomáhá mi mamka.*

9. Dávají ti rodiče kapesné? Kolik a na jak dlouho?

Janička: *Nedávají mi kapesné.*

Pavlík: *Ne. Ale když na něco chci, tak dostanu.*

Honzík: *Já si je vydělávám. Mamka mi donese z práce, abych jí něco nastříhal.*

Dominik: *To spíš babička. A tatínek kupuje hry.*

10. Zajímají se tví rodiče, na co je použiješ?

Janička: -

Pavlík: *Ano.*

Honzík: *Jo zajímají.*

Dominik: *Třeba do automatu na nějaké pítí.*

11. Mluví s tebou rodiče o sexuální výchově? Nebo je u Vás tohle téma tabu?

Janička: *Je to tabu.*

Pavlík: *Ne, nemluví.*

Honzík: *O tom se se mnou baví moje sestra.*

Dominik: *Ne, to se radši bavím s Denisem.*

12. Vedou tě rodiče k samostatnosti? Popřípadě jakým způsobem?

Janička: *Asi ano, ale neuvědomuji si to.*

Pavlík: *Ano, chystám si věci do školy, chystám si večeri.*

Honzík: *Někdy, v matematice, ve škole. Nebo si vezmu klíče, telefon a jdu sám dom. Jo chystám si aktovku a chodím pro rohlíky do obchodu.*

Dominik: *Jo chystám si aktovku do školy, a mamka mi to pak zkontroluje.*

8.5.1 Vytvořené kategorie a porovnávání odpovědí všech respondentů

A) Význam slova výchova

Rodina v rozvodovém řízení: Zde se rodiče Pavlína a Karel celkem shodli na významu pojmu výchova. U dětí Janičky a Pavlíka, tak tady se odpovědi odlišoval pouze Pavlík, ale nijak vyjíměčně. Celkově všechny odpovědi na mě působí vyrovnaně.

Rodina v manželském svazku: Kateřina a Petr, u těchto rodičů se odpovědi lišily celkem hodně. Kateřina byla dost sdílná, zatímco Petr byl celkem stručný a dlouho nad tím přemýšlel. Jejich názory byly očividně odlišné. Syn Honzík uvedl na tuto otázku, že neví.

Samoživitelka: Matka Jana uvedla „obecnou“ odpověď, zatímco její syn Dominik zmínil jen hru na playstationu. Vůbec daná hra byla vzpomínaná ve více otázkách jak ze strany dítěte, tak ze strany matky. Dá se říct, že je to „nejdůležitější věc“ v životě Dominika, se kterou se dá dle potřeby manipulovat.

B) Čas strávený denně s dítětem

Rodina v rozvodovém řízení: U této otázky mě zaskočila odpověď otce, pouze 1h denně. Pochopila jsem, že otec se více věnuje práci než rodině. Zatímco matka měla vyváženou odpověď s oběma dětmi, protože s nimi tráví mnohem více času než otec.

Rodina v manželském svazku: Zde se také projevilo, že otec tráví více času v práci a věnování se dítěti přenechává matce. U Honzíka mě překvapila odpověď - hodina. Zřejmě s dítětem není tráveno dostatek času, tak jak by si samo dítě představovalo.

Samoživitelka: Tady jsem zřetelně pochopila, že matka tráví až velice mnoho času v práci. Dítě to samo uvedlo v jeho odpovědi. S Dominikem pak tráví nejvíce času babička.

C) Způsob trávení volného času

Rodina v rozvodovém řízení: Při této otázce se matka více rozepsala, ale otec ji velice zestručnil, a to pouze na kroužky obou dětí. On tedy moc času přes týden s dětmi netráví, jen je zřejmě doprovází na již zmíněné kroužky. Janička a Pavlík uvedli spíše obecnější aktivity, nejen tedy jejich zájmové kroužky, ale spíše společné jídlo a televize.

Rodina v manželském svazku: Rodiče se shodli na sportech, je očividné, že sport je v této rodině dominantním koníčkem. Alespoň tedy u rodičů. Honzík totiž uvedl spíše školu.

Samoživitelka: Matka Jana uvedla odpovědi různé, zatímco Dominik si opět vybavil hru na playstationu. Ten je pro něho velice důležitý. Zřejmě je to jedna z jeho nejdůležitějších aktivit doma a jeho nejcennější trávení volného času.

D) Zájmové kroužky dítěte

Rodina v rozvodovém řízení: Rodiče uvedli kroužky dětí a zároveň se oba shodli, že je také schvalují. I jejich děti odpověděly naprosto stejně. Podpora kroužků tedy v rodině není žádným problémem.

Rodina v manželském svazku: Kateřina a Petr zmínili sporty, stejně tak jako Honzík. Tato rodina žije převážně sportovním duchem a snaží se k tomu vést i dítě.

Samoživitelka: Matka zmínila hokej, ale uvedla, spíše zklamaně, že tam musí chodit s ním. Dominik uvedl také hokej, ale naopak velice nadšeně. To znamená, že matka to bere spíše jako povinnost, ale Dominik chodí na hokej velice rád.

E) Domácí práce

Rodina v rozvodovém řízení: Opět se ukázalo, že otec se o takové věci moc nestará, zatímco matka má přehled o domácnosti. Janička se moc nezmínila, že by pomáhala, ale Pavlík očividně odpověděl kladně. Na kluka je to zajímavá odpověď.

Rodina v manželském svazku: Rodiče se shodli na tom, že Honzík doma bez problému pomáhá. I jejich syn se zmínil, že doma s pracemi nemá problém.

Samoživitelka: Jana uvedla, že Dominik sice nechce, ale musí pomáhat. Je to zřejmě jeho povinnost, protože by na vše byla matka pak sama. Dominik uvedl - občas. Takže není zřejmě do prací vyloženě nucen.

F) Odměny ve výchově

Rodina v rozvodovém řízení: Rodiče se shodli na jednom, a to, že děti neodměňují. V rodině je to zřejmě asi jasné pravidlo, protože děti odpověděly naprosto stejně stručně. Zřejmě už je to v rodině zvykem.

Rodina v manželském svazku: Matka Kateřina se nad touto otázkou zamyslela a uvedla více možných odměn. Petr uvedl spíše „chlapské“ odměny, jako autíčko. Honzík zas odpověděl po svém a to „kokino“. Zřejmě asi každý bere za odměnu něco jiného.

Samoživitelka: Jana jako odměnu prosadila opět playstation. Zřejmě je tato hra dominantní u jejího syna. Dominik mě zaskočil svou „naučenou“ větou, opět týkající se hry. Řekla bych, že se až moc věcí točí kolem jeho playstationa.

G) Tresty ve výchově

Rodina v rozvodovém řízení: Co se týká trestů, rodiče se razantně shodli, že NETRESTAJÍ. Děti na tom byly stejně.

Rodina v manželské svazku: Rodiče uváděli, že „více méně“ na trestání dítěte buď použijí zvýšení hlasu nebo „pár na zadek“. Honzík ale nic takového nezmínil, a spíše uvedl zákaz televize nebo počítače. To mě dovedlo k závěru, že tresty od rodičů nejsou natolik alarmující, jinak by je dítě totiž určitě uvedlo.

Samoživitelka: Matka používá jako trest zákaz playstationa. Ten na dítě nejvíce zabírá. Dominik ale s překvapením zmínil kamaráda, který nemůže v případě zákazu přijít na návštěvu. Denis je pro Dominika důležitým a zároveň nejlepším kamarádem. A zřejmě je pro něho více než již několikrát zmíněná hra, což je jediné dobře.

H) Pomoc dítěti s učivem

Rodina v rozvodovém řízení: Karel uvedl, že ne, tedy o takové věci se nezajímá. To přenechává matce. Ta uvedla, že pomáhá více synovi než dceři. I Pavlík to svou odpovědí potvrdil. Janička se učí pouze sama. Nepotřebuje už tolik pomoci a vše zvládá bez problému. Je to asi tím, že je už starší.

Rodina v manželském svazku: Kateřina uvedla, že synovi musí pomáhat často. Řekla bych, že možná až příliš často. Otec totiž dává dítěti větší prostor. Honzík tak zároveň zmínil pomoc pouze od maminky.

Samoživitelka: Matka se i přes pracovní vytížení dítěti věnuje, i Dominik uvedl pomoc od matky, takže s učením není doma žádný problém.

D) Kapesné

Rodina v rozvodovém řízení: Rodiče uvedli, že kapesné nedávají. Ale pokud by bylo potřeba, není problém. I Pavlík zmínil, že občas, když potřebuje, tak dostane. Peníze tedy v případě potřeby asi nejsou v rodině problémem. Rodiče se také zároveň ptají děti na co jsou, na co je potřebují.

Rodina v manželském svazku: Kateřina i Petr se zmínili, že syn kapesné nedostává, ale výjimečně, jako jsou svátky a narozeniny, tak to peníze dostane. Honzík dokonce uvedl, že si je u maminky vydělává a to stříháním papírů. Velice mě zaujalo, že syna rodiče učí pracovitosti už od raného věku. Rodiče se zároveň starají o to, na co je Honzík použije.

Samoživitelka: Jana uvedla, že peníze syn dostane málokdy. Jen výjimečně. Dominik pak zmínil, že mu peníze dává spíše babička a tatínek občas koupí nějakou tu hru. Matka se ale zároveň zajímá, co s nimi Dominik dělá, co si za ně koupí.

J) Sexuální výchova

Rodina v rozvodovém řízení: Pavlína uvedla, že se o tom doma moc nemluví, ale když se zeptají, daná problematika se vysvětlí. Karel pak zmínil, že takové věci s dětmi prostě neřeší. Ale co se týká dětí, tak ty prozradily, že témata ohledně sexu jsou doma tabu. Zřejmě by děti chtěly a potřebovaly o tom mluvit doma více.

Rodina v manželské svazku: Matka uvedla, že je to předčasné, že je Honzík na to ještě malý, ale poté se shodli i s otcem, že v případě potřeby klidně synovi bez problému odpoví. Honzík se zmínil o starší sestře, která se s ním o této „věci baví“ více než rodiče. Zřejmě se Honzík doma před rodiči trochu stydí.

Samoživitelka: Tady byla odpověď naprosto stejná, jako u předchozí rodiny. Matka uvedla, že v případě odpoví bez problému. Zatímco syn se o tom raději baví s kamarádem, že je to pro něho snadnější.

K) Samostatnost dětí

Rodina v rozvodovém řízení: Tady se skoro shodla celá rodina. Rodiče uvedli školu, i Pavlík. Ale Janička, a to mě překvapilo, uvedla, že ji rodiče k samostatnosti asi vedou,

ale ona si to moc neuvědomuje. Zajímavá odpověď. Zřejmě se rodiče u Janičky snaží bezvýznamně.

Rodina v manželském svazku: Kateřina se zamyslela a zpustila...vedla spoustu věcí, co Honzík dělá sám. Ale otec naprosto s přehledem řekl, že vede syna k samostatnosti mnohem více než matka. Dává mu mnohem větší prostor pro jeho samostatnost. Honzík pak zmínil školu.

Samoživitelka: Uvedla školu, že si ji musí chystat sám, a poté ji jenom zkontroluje. Dominik se na odpovědi také shodl. Takže zde hraje velkou roli škola.

8.6 Výsledné porovnání, závěr výzkumné části

Vzhledem k získání respondentů metodou záměrného výběru, platí tyto závěry pouze pro vzorek respondentů, který jsem oslovila.

Když jsem vybírala respondenty do mého polostrukturovaného rozhovoru, chtěla jsem zastoupit různé druhy rodin. Vybrala jsem tedy rodinu v rozvodovém řízení, rodinu v manželském svazku a matku jako samoživitelku.

Chtěla jsem zjistit, zda jsou nějaké rozdíly ve výchově dětí a v přístupu k nim.

S mým překvapením jsem došla k několika výsledkům a závěrům, které jsem v začátcích výzkumu neočekávala.

U rodiny v rozvodovém řízení jsem předpovídala, že děti budou zanedbávány, co se týká věnování se jim ve volném čase, také možné problémy spojené s penězi, tedy zároveň i se zájmovými kroužky, ale opak je pravdou. Děti jsou naprosto podporovány v jejich kroužcích, také otázky kapesného nejsou v rodině žádným problémem a ani tresty nejsou praktikovány ve výchově dětí. Řekla bych, že je zde výchova v celku volnější, možná je to z důvodu jejich životní situace (rozvod rodičů). Že se jim to rodiče snaží možnými způsoby vynahradiť a to třeba volnější výchovou, bez různých zákazů a příkazů. Na druhou stranu ale také musím zmínit otce, který se dětem podle mého názoru dostatečně nevěnuje. Zajímá ho především práce a na děti už nemá dostatek času. To zahrnuje nejen nedostatečně strávený volný čas s dětmi, ale také např. nepomáhání dětem s učivem, a také nevysvětlování

a neprobírání otázek ohledně sexuální výchovy. Vše otec ponechává s klidem na matce. Ta ale své povinnosti plní s přehledem, alespoň se o to snaží.

U rodiny v manželské svazku jsem očekávala, že bude výchova „ideálním příkladem“, že dítě nebude mít žádné zákazy, že nebude tolik „hlídáno – vychovááno“, že mu bude dán prostor pro optimální vývoj. Zjistila jsem tedy, rodiče hodně preferují v rodině sport a vedou k němu i Honzika, což je velice dobře, protože ten má sport hodně rád. Co se týká odměn a trestů, odměny jsou ve výchově různé, a tresty, ty se ve výchově objevují taky, ale s mírou. Nejvíce výchovných aktivit k synovi však projevuje hlavně maminka. Ta se dítěti věnuje více než otec. Řekla bych, že až zbytečně moc. Spoustu věcí dělá totiž za něj. S učivem dítěti pomáhá také převážně matka. Otec dává Honzíkovi více prostoru i co se týká naučení se samostatnosti. Nejvíce mě však zaujala myšlenka ohledně kapesného. Honzík se už od raného věku učí pracovitosti – stříháním papírů mamce do práce. A zároveň si tím vydělává peníze. Učí se tak nejzákladnějšímu přísloví do života a to: „Bez práce nejsou koláče“. To mi „přijde“ jako velice dobrý nápad do výchovy dětí. Takže obecně bych shrnula, že se rodiče, zejména tedy matka až přes příliš stará o Honzika, že je to taková spíše „opičí láska“ a je tedy poskytnut malý prostor pro volnější výchovu a samostatnost dítěte. Ale jinak bych zhodnotila výchovu v této rodině jako „optimální“.

U matky samoživitelky jsem v podstatě předpokládala stejné výchovné přístupy, jako jsem výzkumem zjistila. Matka, protože je na výchovu svého syna sama, tráví spoustu času v práci, a proto už se nemůže dostatečně věnovat svému synovi, a tak přichází na řadu babička. Volný čas s dítětem přes týden tedy tráví převážně babička a taky svého vnoučka podle toho rozmazluje. To se týká darovaných peněz, a dovolení her na playstationu... Zároveň bych řekla, že se Dominik hodně poutá na svého kamaráda Denise, se kterým tráví hodně času. Ten je mu také v případě potřeby potrestání zakazován maminkou... Dominik pak prozradil, že otázky ohledně sexuální výchovy probírá spíše s kamarádem. Před maminkou či babičkou se zřejmě stydí. Co se týká školy – tak dítěti je věnován dostatek času ohledně učení, to není v rodině zanedbáváno. Dominik se také zároveň učí samostatnosti, matka ho nechává více se starat o sebe. Největším problémem ve výchově bych však viděla hry na playstationu. Zdá se, že je syn na něm velice závislý. Tráví u něho spoustu volného času, což podle mě taky není moc dobře. A kdybych měla zmínit zájmové kroužky, tak syn je podporován v hokeji, ten hraje, a má ho velice rád.

ZÁVĚR

Při závěrečném zamyšlení se nad průběhem celé práce, jsem dospěla k názoru, že problematika výchovy v dnešní době je velice složitá a individuální. Dnešní společnost na nás klade mnoho nároků. Musíme se přizpůsobovat novým trendům, rychlému vývoji a množství změn. Chtěla bych proto tedy poukázat na to, že chceme-li, aby se děti ve společnosti orientovaly a aby vyrostly v zodpovědné a samostatné osoby, musíme je vychovávat k samostatnému myšlení a k přijetí zodpovědnosti za svoje jednání. Je to podle mého názoru velice těžká práce a zároveň běh na dlouhou trať.

Dalším důležitým hlediskem by mělo být to, že rodiče jsou zodpovědní za výchovu svých dětí, nikoli škola. Proto by se tedy měli zejména rodiče snažit vychovat ze svých dětí slušné a poctivé osoby a v případě nezdaru „neházet vše“ na školu.

Přístup k výchově dětí se prostě s postupem času mění, což je dáno i tím, že rodiče se pro potomky rozhodují ve vyšším věku. Tak, jak se mění společnost, změnila se za poslední roky i výchova. Lidé více přijímají vlivy zvenčí, což se odráží i na výchovném stylu. Dnes už nejsou v „módě“ tresty, příkazy a zákazy. Spíše se prosazuje altruistická výchova a také „americký“ styl výchovy. Nevím, zda je to dobře, zda nám jednou naše děti „nepřerostou přes hlavu“, ale se zákazy bychom také moc daleko nedošli.

Proto, snažme se vychovávat děti jak nejlépe dovedeme! A pamatujme na to, že jejich chování se bude vždy zrcadlit podle našeho!!!

Práce na toto téma mě zaujala z důvodu, že i já budu jednou maminka a bude mě čekat „ta“ složitá výchova mých ratolestí. Proto jsem chtěla učinit výzkum na dané téma a rozšířit si tím tak hlubší pohled do výchovy dětí. Věřím, že nově získané poznatky v budoucnosti určitě využiji a až se jednou stanu zasloužilou maminkou, určitě si na vše s úsměvem na rtech vzpomenu.

Zároveň věřím, že má práce nebude jen přínosem pro mě, ale také pro ostatní budoucí maminky, tatínky a širokou veřejnost. Práce by mohla sloužit jako zajímavý zdroj informací.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- DANEK J. *Výchova ako súčasť života*. Trnava 2007. ISBN 978-80-89220-72-4.
- EYROVI L., R. *Jak naučit děti hodnotám*. Portál, s.r.o., Praha 2000-2007. ISBN 978-80-7367-275-1.
- GIORDANO E., LASCONI T., BOSCATO G. *Proč zrovna já!* Portál, s.r.o., Praha 2002. ISBN 80-7178-619-5.
- HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Portál, s.r.o., Praha 2000, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
- HAVLÍK R., KOŤA J. *Sociologie výchovy a školy*. Portál, s.r.o., Praha 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- JANIŠ K., ČÍŽKOVÁ Š. *Slovník frekventovaných pojmů k rodinné a sexuální výchově*. Gaudeamus, Hradec Králové 2007. ISBN 978-80-7041-153-7.
- KOPŘIVA P., et al. *Respektovat a být respektován*. Spirála, Kroměříž 2005. ISBN 80-901873-6-6.
- KRAUS B., POLÁČKOVÁ V. *Člověk-prostředí-výchova*. Paido, Brno 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- LANIADO N. *Děti a peníze*. Portál, s.r.o., Praha 2002. ISBN 80-7178-671-3.
- MATĚJČEK Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Portál, Praha 1994. ISBN 80-7178-486-9.
- MATOUŠEK O. *Slovník sociální práce*. Portál, s.r.o., Praha 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MORRISH R., G. *12 klíčů k důsledné výchově*. Portál, s.r.o., Praha 2003, 2009. ISBN 978-80-7367-557-8.
- PELIKÁN J. *Výchova pro život*. ISV, Praha 1997. ISBN 80-85866-23-4.
- PLAŇAVA I. *Manželství a rodiny*. Doplněk, Brno 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- PREKOPOVÁ J. *Malý tyran*. Portál, s.r.o., Praha 1993-2007. ISBN 978-80-7367-271-3.
- PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Portál, s.r.o., Praha 1998. ISBN 80-7178-252-1.
- ROGGE Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Portál, Praha 2007. ISBN 978-80-7367-330-7.

SCHMIDBAUER W. *Psychologie; Lexikon základních pojmů*. Naše vojsko, Praha 1994. ISBN 80-206-0459-6.

ŠKOVIERA A. *Malá polepšovňa*. Petrus, Bratislava 2005. ISBN 80-88939-96-8.

ŠTÍPEK J. *Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1987. ISBN 14-137-87.

ŠVAŘÍČEK R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, s.r.o., Praha 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod. a podobně

atd. a tak dále

sk. skupina

např. například

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Charakteristika výzkumného vzorku.....	44
--	----